

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och
jordbruksvetenskap

Christiania – en studie av områdets värden som alternativt samhälle

Emilia Ahlberg

Kandidatarbete vid institutionen för stad och land
Sveriges lantbruksuniversitet Uppsala
Landskapsarkitekturprogrammet 2014

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

EX0499 Projekt i landskapsarkitektur, 15 hp på landskapsarkitektprogrammet, *Uppsala*

Nivå: Grundnivå G2E

© Emilia Ahlberg 2014

Titel: Christiania – en studie av områdets värden som alternativt samhälle

Engelsk titel: Christiania – A Study of the Values of an Alternative Society

Nyckelord: Christiania, fristad, gemenskap, kultur, Köpenhamn, samhälle, stadsplanering, värde

Handledare: Malin Eriksson, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Anna Tandré, SLU, institutionen för stad och land

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Sammandrag

Fristaden Christiania, centralt belägen i Danmarks huvudstad Köpenhamn, uppkom år 1971. Det tidigare militärområdet, som då var övergivet och omslutet av ett plank, ockuperades av ett antal personer. Under det första året flyttade cirka 200-300 människor in i området. Under sin existens har Christiania varit omdebatterat och är idag en internationellt känd företeelse som självstyrande fristad. Christiania har engagerat såväl sina invånare som forskare och politiker. Syftet med arbetet är att utifrån fristaden Christiania undersöka och beskriva kulturella värden i ett alternativt samhälle. Som ett verktyg används Janet Stephensons värdekategoriseringsmodell, Cultural Values Model. Studiens informanter, som har stark anknytning till fristaden, uttrycker värden såsom gemenskap i ett utanförskap. Även fristadens uppkomst och historia uttrycks som värden och spelar en stor roll i hur personerna knyter an till fristaden idag. Resultaten pekar på att det finns många positiva värden med fristaden som vore intressanta att diskutera som möjliga delar av övriga samhällen. Exempel på det är ett gemensamt ansvarstagande för sin utemiljö och för varandra samt en hållbar livsstil. Ämnet är relevant för att förstå förutsättningarna för hur en fristad har skapats, accepterats och kunnat leva vidare.

Abstract

Freetown Christiania, in the centre of the Danish capital Copenhagen, was raised in 1971. The former military area, then abandoned and surrounded by a fence, was occupied by an amount of people. During the first year as taken over there were around 200-300 people who moved into the area. During its existence, Christiania has been debated and is now an international phenomenon known as a self-governing freetown. The aim of this thesis is to investigate and describe cultural values of an alternative society, based on studies of freetown Christiania. Janet Stephenson's model for categorizing values, Cultural Values Model, is used as a tool for identifying and labelling the values. The study's informants, who have strong connections to the freetown, express values such as community as outsiders. Also the freetown's rise and history are expressed as values, and appear to play a large role in how people express values to the freetown today. The results indicate that there are many positive values of the freetown, which can be discussed and tested as ingredients of other communities. Examples of these are a common responsibility for the outdoor environment and for each other, as well as a sustainable lifestyle and recycling. The topic is relevant for the understanding of the basis for a freetown to be created, accepted and maintained.

Inledning

I boken *Christiania, ett samhälle i storstaden* beskriver Sadolin (1977, s. 4) alternativsamhället Christianias uppkomst 1971, centralt beläget i Danmarks huvudstad Köpenhamn. Det tidigare militärområdet stod övergivet och inneslutet av ett plank. Några människor beslöt sig för att riva ner planket för att få möjligheten att komma ut i det gröna, stora och fria området på andra sidan. Området upprustades och under det första året flyttade cirka 200-300 människor in i området.

Sedan uppkomsten har det upproriska, självstyrande, ständigt ifrågasatta och omdebatterade samhället mitt i storstaden stått kvar, och är idag ett internationellt känt fenomen som engagerat invånare, politiker och forskare (Thörn, Wasshede & Nilson 2011, s. 7-12).

I den här uppsatsen undersöks hur olika människor med relation till fristaden uttrycker värden. Ämnet är relevant för att förstå förutsättningarna för att en fristad ska kunna skapas, accepteras och leva vidare.

För att undersöka fristadens värden används Janet Stephensons värdekategoriseringsmodell *Cultural Values Model* (Stephenson 2007). Se figur, s. 10. Stephensons modell synliggör hur det omgivande landskapet är en integrerad del av människans kultur och aktivitet. I denna uppsats appliceras modellen på fenomenet Christiania, för att se hur människor med en stark anknytning till en fristad upplever dess värden.

Bakgrund

Christianias bakgrund och unika karaktär gör platsen lämplig för studier om fristadens villkor. Nedan presenteras några hållpunkter i den debatt som kringgärdat Christiania. Därefter förklaras varför Stephensons värderingsmodell är att föredra framför andra arbetssätt i bedömningen av kulturella värden.

Christiania

Christiania är beläget mindre än en mil från det danska slottet Christiansborg och har en area på 49 hektar (Sadolin 1977, s. 4). Fristaden består förutom av gamla militärbaracker och hus uppförda av christianiter, även av byggnader från 1700-talet (Sadolin 1977, s. 4). Genom att år 1974 slå samman ett par partier som hade många christianiter bland sympatisörerna hoppades man kunna nå riksdagen med partiet *Valborgs favn* (Sadolin 1977, s. 122). År 2011, då fristaden fyllde 40 år, var invånarantalet cirka 753 (Fristaden Christiania fyller 40 år 2011).

Sedan uppkomsten 1971 har det förts en debatt huruvida fristaden ska bevaras eller inte (Thörn, Wasshede & Nilson 2011, s. 7-12). Intresset för fristaden har varit fokuserat på olika aspekter och har till viss del styrts av samhällsreformer inom politik och kultur (Thörn, Wasshede & Nilson 2011, s. 7-12). År 1973 beslöt den socialdemokratiska regeringen att bevara Christiania som ett *socialt experiment* i tre år framåt (Sadolin 1977, s. 8) och intresset för fristaden fokuserades kring det (Thörn, Wasshede & Nilson 2011, s. 7-12). Sedan år 2004 har intresset flyttats från sociala aspekter och istället inriktats på fristaden ur ett miljömässigt perspektiv, och fristaden ses numera som ett uttryck för en hållbar utveckling. Men under 2000-talet har även undersökningar som behandlar män-

niskans rätt till staden och frivilligt socialt utanförskap varit dominerande (Thörn, Wasshede & Nilson 2011, s. 12-15).

Det sociala utanförskapet är en motsats till den gentrifiering som andra samhällen genomgår (Thörn, Wasshede & Nilson 2011, s. 16-17). Denna gentrifiering, menar Thörn, Wasshede och Nilson, karakteriseras av modernisering, kapitalism, turism och en kreativ medelklass.

Debatterna sedan Christianias uppkomst fram till idag, som följt bland annat politiska, ekonomiska, kulturella och sociala förändringsprocesser, utgör grunden för hur fristaden är formad och ser ut idag. Att kategorisera fristaden utifrån Stephensons värdekategoriseringsmodell, *Cultural Values Model*, är en metod för att undersöka och värdera ett samhälle. Att förstå Christianias värden är ett verktyg som även det kan vara en grund för, eller ett svar på, hur fristaden är formad och ser ut idag.

Värdekategorisering

Janet Stephensons *Cultural Values Model* utvecklades efter hennes studier på två landskap i Nya Zeeland (Stephenson 2007). Stephenson menar att nationella lagar och policys ger stort stöd till formella landskapsbedömningar inom olika värdekategorier, såsom historik eller estetik. Exempelvis beskriver Stephenson att bedömningar utförda av landskapsarkitekter starkt influeras av design och pittoreska principer, även om man ser en ökad grad av ekologiska eller naturliga värden i bedömningarna. Vidare beskriver Stephenson att exempelvis historiska karaktärsbedömningar ofta involverar en arkeolog och att ekologer till exempel avser att skydda artdiversiteten i urbana och rurala områden. Stephenson menar att dessa olika synsätt samt val av bedömningsmetod till stor del avgör vad som dokumenteras och vad som uppfattas vara av värde. Resultaten av detta, enligt Stephenson, blir statiska modeller av olika perspektiv, exempelvis kartor som visar historiska eller estetiska värden, utan att på något sätt möjliggöra en förståelse för landskapets kulturella dynamik i en helhet.

Stephenson menar att ovanstående resonemang understryks av Ingrid Sarlöv Herlin, vilken hon citerar: ”This is exacerbated when laws, regulations, planning and administration for landscape are formulated in separate divisions, where values related to nature and culture are separated from experimental and social values” (Sarlöv Herlin 2004 se Stephenson 2007, s. 128).

Stephensons *Cultural Values Model* utvecklades som en lösning på dessa svårigheter; lösningen blev att utveckla en helhetlig konceptuell struktur för de kulturella värden som kan finnas i ett givet landskap, och hur dessa relaterar till, och influeras av, varandra (Stephenson 2007). Där kategoriseras värden som uttrycks om landskap, baserat på hur människor med stark anknytning till landskapet i fråga uttrycker värden. Stephenson påpekar att dynamiken och tidsaspekten påverkar hur människor uttrycker värden. I metoden utgår landskapet från tre komponenter; *Relationships*, *Practices* och *Forms* (Stephenson 2007). Stephenson (2007, s. 134) beskriver den första komponenten, *Relationships*, på följande sätt:

.../ the term relationships is proposed to encompass those generated by people-people interactions in the landscape, those generated by people- landscape interactions, and valued relationships within the landscape even where there is little or no direct human involvement (e.g. ecological relationships).

Relationships innehåller, enligt Stephenson (2007), komponenter som har underkategorier av värden, uttryckta av människor med disciplinära intressen eller av människor med stark anknytning till platsen, men såsom beskrivs i avgränsningen kommer det i uppsatsen inte att göras någon skillnad mellan dessa.

Inom *Relationships* kategoriserar Stephenson (2007, s. 134) in värdena i olika aspekter;

Spirituality, Symbols/ideology, Memories, Sense of place, Meanings, Aesthetic/Beauty, Stories, Spiritual qualities, Genealogical links, Meanings of place names, Sense of community, Sensory responses, Stories & Myths, Sense of history, Feeling of belonging.

De kollektiva värdena av dessa aspekter kommer att undersökas, däremot inte de individuella, såsom *Memories* och *Meanings*.

Stephensons *Cultural Values Model* utvecklades för att ge en helhetsbild av, och en förståelse för, ett landskaps kulturella dynamik och vilka värden det innehar (Stephenson 2007). Stephensons modell och aspekter används i uppsatsen som ett verktyg för att undersöka och kategorisera de värden som uttrycks i samtal och litteratur.

Syfte och frågeställningar

Syftet med arbetet är att utifrån fristaden Christiania undersöka och beskriva kulturella värden i ett alternativt samhälle.

Uppsatsen ska svara på frågeställningarna: *Hur kan kulturella värden kategoriseras och beskrivas?* och *Vilka kulturella värden upplever människor i fristaden Christiania?*

Avgränsning

I Stephensons metod utgår landskapet från tre komponenter; *Relationships, Practices* och *Forms* (Stephenson 2007), här översatt till *Relationer, Praktiker* och *Former*. Dessa komponenter är de tre övergripande kategorier, under vilka en mängd aspekter kan sorteras in. Den här uppsatsen baseras på hur människan relaterar till, och uttrycker värden av, ett landskap de har anknytning till; därav undersöks *Relationships*. Materialet i uppsatsen utgår därmed från aspekterna som Stephenson tagit fram under den kategorin, med tillägg av ytterligare värden som under arbetets gång bedömdes som betydelsefulla för Christiania. De tillagda värdena berör aspekterna *Human systems* (här översatt till *människans system*) inom *Practices* och *Human-made structures* (här översatt till *människoskapade strukturer*) inom *Forms* (Stephenson 2007). Definitioner av *system* och *struktur* finns i avsnittet Begreppsförklaring.

Stephenson delar in värdena under kategorin *Relationships* i kollektiva respektive individuella aspekter. I denna uppsats undersöks de kollektiva aspekterna: *Symbols/ideology, sense of place, meanings, aesthetics/beauty, genealogical links, meanings of place names, sense of community, sense of history, feeling of belonging*, här översatt till *symboler/ideologier, platskänsla, betydelser, estetik/skönhet, genealogiska länkar, betydelse av namn på platser, känsla av gemenskap, känsla av historia, känsla av tillhörighet*. Däremot undersöks inte de individuella aspekterna: *Memories, spirituality, stories, spiritual qualities, senso-*

ry responses, stories & myths, här översatt till *minnen, spiritualitet, berättelser, spirituella kvaliteter, sensorisk respons, berättelser & myter*.

Anledningen till denna avgränsning är svårigheterna att få uppgifter om de individuella värdena genom den metod som tillämpas i uppsatsen, bestående av samtal, litteratur och platsbesök. I modellen skiljs yttercirkel från innercirkel, där yttercirkeln representerar människor med disciplinär kunskap om platsen och innercirkeln människor med stark anknytning till platsen (Stephenson 2007). I uppsatsen har ingen skillnad gjorts mellan dessa människor då personerna i samtalen kommer från båda kategorierna, och för arbetets resultat är det inte viktigt att särskilja vilka av dessa människor som uttrycker vad.

Begreppsförklaring

Nedan beskrivs hur vissa av de återkommande begreppen i uppsatsen definieras och används i arbetet.

Samhälle används enligt följande definition; ”benämning på en grupp individer förenade av ett nätverk av sociala relationer med viss varaktighet och kontinuitet över tid.” (Nationalencyklopedin u.å.)

Fristad är en beskrivning på ett alternativsamhälle som ifrågasätter övriga samhället och de processer som pågår där såsom lagar, politik, ekonomi och normer.

Christianiter används som en benämning på Christianias invånare.

Landskap behandlas i enlighet med Europeiska landskapskonventionens definition, där landskap är ”/.../ ett område sådant som det uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av påverkan av och samspel mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer.” (RAÄ 2012-06-14).

Värden är ett centralt begrepp i uppsatsen och kan definieras på många olika sätt. Kategoriseringen av värden grundas på Janet Stephensons *Cultural Values Model* (Stephenson 2007) som baseras på hur människor med stark anknytning till landskapet uttrycker värden.

Kulturella värden följer Stephensons definition: ”cultural values are taken to be those values that are shared by a group or community, or are given legitimacy through a socially accepted way of assigning value.” (Stephenson 2007, s. 129).

Struktur används enligt följande definition: ”/.../ i allmän bemärkelse de inbördes relationer och sammanhang som råder mellan delarna i en helhet /.../” (Nationalencyklopedin u.å.).

System används enligt följande definition: ”/.../ samling element som hänger samman med varandra så att de bildar en ordnad helhet/.../” (Nationalencyklopedin u.å.) Alltså består *Human systems* av *Human-made structures*. Ett system består av strukturer och är därför någonting större och mer komplext.

Gentrifiering används enligt följande definition: ”social förändringsprocess som består i att individer med hög socioekonomisk status flyttar till stadsdelar som traditionellt har dominerats av individer ur lägre sociala klasser eller från etniska minoriteter.” (Nationalencyklopedin u.å.).

Socialism används enligt följande definition: ”Socialism utmärks av tilltro till gruppens, kollektivets och ev. statens förmåga att lösa politiska och ekonomiska problem.” (Nationalencyklopedin u.å.).

Metod

Uppsatsen är en studie på fristaden Christiania och genomfördes med hjälp av litteraturstudier, samtal, e-postkontakt, information från radio och platsbesök. Val av plats gjordes med hjälp av, och överensstämmer med, Stephensons (2007, s. 131) utgångspunkt för de egna studierna;

The choice of case study areas was guided by a preference for landscapes that were distinctive, had recognised and varied cultural values, and had a resident community of which some people at least were likely to have developed strong connections with the landscape over time.

Litteraturstudier

Litteraturstudierna innefattade litteratur om Christiania och Stephensons värdekategoriseringsmodell. I litteraturen om Christiania skildras christianiternas och de utomstående perspektiv på fristaden. Fristadens uppkomst, historiska bakgrund och utveckling över tiden utgör en grund för förståelsen för de nutida värdena. Stephenson utvecklade *Cultural Values Model* för att ge en helhetsbild av, och en förståelse för, ett landskaps kulturella dynamik och vilka värden det innehåller (Stephenson 2007). Stephensons värdekategorier är underlag för resonemangen och kategoriseringen i resultatdelen.

Samtal

Samtalen utfördes med invånare inom och utanför fristaden som av yrkes- eller intressebaserad anledning regelbundet vistas i, eller har djupare anknytning till fristaden. Informanterna valdes inte ut på förhand. Urvalet skedde genom att de personer som vistades utomhus i Christiania vid mina platsbesök tillfrågades om de hade möjlighet att samtala om platsen. De som var villiga att samtala blev därmed mina informanter. Informanterna har olika relationer och anknytningar till fristaden. Temat på dessa samtal var personlig relation till området och personlig åsikt om området och dess funktion som fristad. Temat var utgångspunkt för samtalen, men utifrån person och dess relation till Christiania anpassades fokus inom temat. Samtalen beskrivs nedan i kronologisk ordning;

- Pensionerad anonym Köpenhamnspolis, tisdagen den 27 mars 2012 kl. 16.00. Temat inriktades på att förstå och konstatera hur fristaden fungerar praktiskt vad gäller brottsstatistik, säkerhet och hur den uppfattas utåt. Polisen vill vara anonym och kallas *polisen*.
- Christine B. N. Hansen, tisdagen den 17 april 2012 kl. 11.00. Hansen är christianit och yrkesverksam i fristaden på ett café. Samtalet inriktades på hennes uppfattning och åsikter om sitt liv i fristaden.
- Italiensk anonym kvinna, onsdagen den 18 april 2012 kl. 15.30. Den italienska kvinnan besöker ofta fristaden, men även hon vill vara anonym och kallas *italienska kvinnan*.
- Anna-Britt Hardinger, onsdagen den 18 april 2012 kl. 17.30. Hardinger är butiksägare, med butik strax utanför fristaden.

Kontakt via e-post

Förutsättningarna för Christianias utveckling i jämförelse med det övriga samhället rymmer många kulturhistoriska aspekter. I denna fråga vände jag mig via e-post till Eric Clark, professor i kulturgeografi vid Lunds universitet. Frågor om hur Christiania har undkommit fenomenet gentrifikation diskuterades via e-post den 17 april 2012.

Platsbesök

Platsbesöket varade i två dagar, tisdag-onsdag 17-18 april 2012. Båda dagarna studerades fristaden med omnejd mellan klockan 9.00 och 18.00. Vädret – sol och växlande molnighet – bidrog till att många människor rörde sig utomhus. Det verkade röra sig många turister i och kring fristaden och en del av dem satt på caféerna och restaurangerna i området. Förutom att uppleva och studera Christiania på plats, var syftet med besöket att samtala med människor som har anknytning till fristaden.

Värdekategoriseringsmodell

Stephensons värdekategoriseringsmodell, *Cultural Values Model*, användes som ett verktyg för att kategorisera den inhämtade informationen från litteraturstudier, samtal, e-postkontakt, information från radio och platsbesök.

Illustration av *Cultural Values Model* ur Stephenson 2007, s. 134.

Resultat

Följande huvudrubriker är kategorierna *Relationships*, *Forms* och *Practices*. Inom kategorin *Relationships*, som är i fokus i uppsatsen, uttrycktes värden inom nio av aspekterna från Stephensons modell. Under arbetets gång uttrycktes och uppfattades ytterligare värden som för Christiania bedöms ha stor betydelse. Des-

sa värden behandlar aspekten *Human-made structures* inom kategorin *Forms* och aspekten *Human systems* inom kategorin *Practices* enligt modellen.

Relationer (Relationships)

Totalt är det nio aspekter som identifierades under arbetet; *Symboler/Ideologier*, *Platskänsla*, *Betydelser*, *Estetik/ Skönhet*, *Genealogiska länkar*, *Betydelse av namn på platser*, *Känsla av gemenskap*, *Känsla av historia* och *Känsla av tillhörighet*. De som inte hittades var de individuella aspekterna; *Minnen*, *Spiritualitet*, *Berättelser*, *Spiritueella kvaliteter*, *Sensorisk respons* eller *Berättelser & myter*.

Symboler/ Ideologier

Reaktionen mot, och en ovillighet att anpassa sig till eller erkänna, vissa delar av det övriga danska samhället förde människorna till Christiania (Sadolin 1977, s. 4). Christianiterna vill övervinna övriga samhällssystemet och den bekvämlighet, snålhet, misstro, hämndlystnad och maktsträvan som de menar att det innebär (Sadolin 1977, s. 4). År 1971 deltog mindre partier från fristaden i det gemensamma partiet *Valborgs favn* i kommunalvalen (Jensen 2004). Valborgs favn hade åtta grundläggande punkter;

1. Sund, grön och harmonisk stadsplanering
2. Självstyrande stadsdelar
3. Stopp mot föreningar
4. Bilfria stadsdelar
5. Utbyggd gratis kollektivtrafik
6. Bostaden ska anpassas till människan och inte tvärtom
7. Frihet att vara sig själv inom en gemenskap
8. Kärlek

(Sadolin red. 1977, s. 122)

I boken *Christiania, ett samhälle i storstaden* (Sadolin red. 1977, s. 124) beskrivs begreppet frihet som ett grundläggande mål och att fristaden möjliggör för alla individer att utvecklas fritt under kollektivet, som i sin tur ansvarar för fristaden. I samband med uppkomsten av fristaden sammanslöt sig en grupp barn som var cirka sexton år gamla; de kallade sig *Barnmakt* och ifrågasatte omyndighetsförklaring av barn och fick i fristaden möjlighet att själva välja socialt sammanhang.

Fristaden präglas av en socialistisk livssyn enligt samtal med *polisen*.

Enligt Sadolin beskriver begreppet ”*Vill själv, kan själv*” teknologin i fristaden. Konsekvenserna av denna teknologi beskrivs som att invånarna blir mer insatta och engagerade i vardagliga problem och hur man kan lösa dessa (Sadolin red. 1977, s. 116). Sadolin beskriver att nya lösningar uppkommer ur fantasi och desperation, och uppfinnaren kan själva renovera då denna är så pass insatt i ämnet. Systemet innebär ett större ansvar, men även en större frihet att sköta sig själv (Sadolin red. 1977, s. 134).

I boken *I trygghetsnarkomanernas land, Sverige och det nationella paniksyndromet* (2007) förespråkar författaren och psykiatrikern David Eberhard frihet för individerna och beskriver hur den svenska statens beskyddande åtgärder kan påverka individer negativt. Eberhard menar att det som han kallar statlig trygghetsnarkomani innebär att individer känner att de inte kan klara av svårigheter

eller kriser på egen hand utan söker hjälp så fort de stöter på motstånd eller problem i livet; det uppstår, enligt Eberhard, ett nationellt paniksyndrom. Han menar att individerna skulle bli tryggare och säkrare om de gavs större frihet och ansvar att lösa olika situationer på egen hand, och inte förlita sig på samhället, lagar och regler. Eberhard beskriver att han själv växt upp utan ständig tillsyn av föräldrar och ändå överlevt. Att i tidig ålder till exempel lära barn att vara försiktiga vid vatten och eld kanske kan göra både föräldrar och barn tryggare som individer. Eberhard förespråkar utveckling av det sunda förnuftet, istället för att införa förbud mot det som samhället uppfattar som farligt (Eberhard 2007, s. 10-12, 21, 32).

Eberhards resonemang handlar om hur individer utvecklar en statlig trygghetsnarkomani på grund av att de inte ges tillräckligt med frihet och ansvar att lösa olika situationer på egen hand. Christiania, med det rådande grundläggande målet *frihet* och en ”*Vill själv, kan själv*”-teknologi liknar det som Eberhard eftersträvar för att utveckla det sunda förnuftet.

Platskänsla

Enligt samtal med den *italienska kvinnan* upplevs fristaden som en by, där det finns mycket skvaller och intriger. Hon beskriver att kulturen främst utgörs av musikevenemang idag och att stilen tidigare var mer ”underground”. Den *italienska kvinnan* tycker att fristadens ursprungliga karaktär har förstörts av kooperativen, makten och pengarna som kommit in i bilden, samt verksamheterna under åren. Hon tycker inte att fristaden i sig innebär problem, utan menar att problemen skapas av de rika som nu kan tjäna pengar och göra affärer i området, sedan det utvecklats till en turistattraktion.

Betydelser

I radioprogrammet *Historien om Christiania* (2012) berättar Lukas Graham, som är uppväxt i fristaden, att han ser fram mot utvecklingen som nu kommer att ske, men med en oro över att kreativiteten och drivkrafterna kommer att avstanna nu när kampen mot regeringen är slut. Han menar att en del av det spännande med Christiania är en ständig utveckling men att man inte vet hur utvecklingen kommer att se ut. Graham menar även att risken finns att bristen på motstånd och kamp kan komma att förstöra Christiania.

Estetik/ Skönhet

Den *italienska kvinnan* berättar i samtal att hon tycker att fristaden har upprustats för mycket under senare år och hon saknar den ”vilda känslan” som fanns här tidigare. Exempelvis påpekar hon att tidigare naturliga vägar har asfalterats i fristaden, vilket har förändrat intrycket av platsen idag jämfört med hur det såg ut innan.

Genealogiska länkar

Enligt samtal med den *italienska kvinnan*, som regelbundet besöker fristaden, lämnar många fristaden efter att ha bott där ett tag som unga. Därför menar hon att människor som fötts där får stor respekt i fristaden, exempelvis tredje generationens christianiter som bosatt sig där.

Betydelse av namn på platser

Lukas Graham uppger att christianiterna inte tilltalas vid efternamn utan snarare med yrke eller karaktärsdrag (*Historien om Christiania* 2012).

Känsla av gemenskap

Polisen berättar att den största skillnaden han kan utläsa mellan fristaden och omkringliggande Köpenhamn är att christianiterna lever i anarki; de följer inte Danmarks lagar och regler utan har satt upp enstaka egna. Första gången *polisen* kom in i området var år 1972, då han på motorcykel följde en efterlyst bil. Föraren lämnade bilen och sprang in i fristaden och *polisen* följde efter och blev chockerad över den skillnad som han upplevde fanns på andra sidan planket, en grupsammanhållning och hotfullhet. Där började människorna att kasta sten på honom så att han var tvungen att släppa tjuven för att snabbt fly undan.

Polisen berättar också att det under hans yrkeskarriär var svårt att döma brottslingar eftersom alla backar upp för varandra inom fristaden. Han berättar att vid polisiära tillslag måste klädseln vara civil och att antalet poliser måste vara runt 10-15 för att de inte ska bli stenade. Men *polisen* påpekar att det är människor utifrån fristaden som begår brotten, inte christianiterna. *Polisen* uttrycker även att han i fristaden trots kriminaliteten finner en del fördelar, såsom gemenskapen och ett särskilt evenemang under julkvällen, då runt 500 hemlösa människor samlas i fristaden som bjuder på julmiddag. Även den *italienska kvinnan* uttrycker att hon är imponerad av gemenskapen som fristaden erbjuder och berättar även hon att alla ställer upp för, och backar upp, varandra.

Graham (Historien om Christiania 2012) menar att alla känner varandra på något sätt. Han beskriver det som ett jättekollektiv med en stor trygghet där alla tar hand om alla. Under sin uppväxt upplevde han att han hade fler föräldrar än bara sina egna. Graham beskriver också Christiania som ett självförsörjande samhälle, med inköpscentral, en sportklubb och en lokal bio.

Känsla av historia

Under rubriken *Bakgrund* i uppsatsen finns en beskrivning av Christianias uppkomst och utveckling. Av radioprogrammet med Graham (Historien om Christiania 2012) samt samtalen med *polisen* och den *italienska kvinnan* framgår att fristadens historia och utveckling är en viktig del av berättelserna om platsen.

Känsla av tillhörighet

Enligt Sadolin (1977, s. 139) uppfattar sig invånarna i fristaden som en grupp, trots att individerna har olika bakgrund och ursprung från skilda samhällsklasser. Denna uppfattning stärks av samtalet med *italienska kvinnan*.

Former (Forms)

Inom kategorin *Forms* uttrycktes värden inom aspekten *människoskapade strukturer* som beskrivs nedan.

Människoskapade strukturer

I aspekten *människoskapade strukturer* ingår det som uttrycktes inom fristadens karaktär som bilfritt, tillfälligt och ekologiskt.

Bilfritt

Christiania är en bilfri stad (Sadolin red. 1977, s. 96); istället är det cyklar som är färdmedel (Danmarksguiden u.å.). I *Danmarksguiden* (u.å.) beskrivs Christianias gator och miljö så här:

Christiania har en atmosfär som man inte hittar någon annanstans i Norden. Det är helt bilfritt och längs gator och stigar, där hundar springer löst, finns mer eller mindre märkliga konstverk, väggmålningar och graffiti med budskap om kärlek och fria droger.

Tillfälligt

I Christiania tycks många aktiviteter och företeelser uppkomma spontant och tillfälligt vilket ger individerna större inflytande över vad som försiggår på olika ytor. I boken *Christiania, ett samhälle i storstaden* (Sadolin red. 1977, s. 96) beskrivs på liknande sätt att husens placering och utformning i Christiania bestäms av invånarna.

Ekologiskt

Christine B. N. Hansen kommer från USA, bor i Christiania sedan 2010 med sin familj och jobbar på ett café i fristaden. Hansen beskriver i samtal att många av verksamheterna har en ekologisk inriktning och vid bland annat en av entréerna finns en ”recyclehög” där mycket material återvinns.

Praktiker (Practices)

Inom kategorin *Practices* uttrycktes värden inom aspekten *människans system* som beskrivs nedan. Vissa av dessa värden kan beskrivas som *rådande förhållanden* i området, snarare än *begreppet värde*, vilket ofta är positivt laddat.

Människans system

I aspekten *människans system* ingår det som uttrycktes om Christianias karaktär rörande gemenskap, kriminalitet, medborgardelaktighet, utemiljön och gentrifikation.

Gemenskap

Detta värde är nära aspekten *Sense of community* som beskrivits tidigare i uppsatsen. Christianiterna verkar värdera gemenskapen och samhörigheten högt, en ”vi mot dom”-attityd. I partiet *Valborgs favns* punkter finns självstyrande stadsdelar som en punkt och ett mål för hela Köpenhamn, och en annan punkt för frihet att vara sig själv inom en gemenskap (Sadolin red. 1977, s. 34).

Kriminalitet

Christiania uttrycks i samtal, med *polisen* och den *italienska kvinnan*, som en plats för kriminalitet. *Polisen* beskriver att det är fristadens struktur och frihet som gör att personer utifrån kan utföra kriminella handlingar i fristaden.

Medborgardelaktighet

I boken *Spelet om staden* (Frank red. 2005, s. 159-169) beskrivs svenska historiska händelser som påverkat stadens utveckling genom åren. Händelserna som tas upp är exempelvis almstriden i Stockholm 1971 och Reclaimrörelsens gatufester som startade i Stockholm 1998. I boken *Den alternativa staden* förklarar Stahre (1999, s. 169) uppkomsten av byalagsrörelsen, som ägde rum i Stockholm, så här: ”Det moderna samhällets informationsflöde, rörligheten mellan skiftande miljöer, hastigheten i den byggda miljöns och samhällets förändring innebär att många människor inte har samma förhållande till sin omgivande miljö”.

Byalaget handlade om stadsmiljöfrågor och bilarna i staden, med fokus på en gemenskap inom stadsdelarna (Stahre 1999, s. 131). I jämförelse med beskrivningen av det övriga moderniserade samhället associeras Christiania snarare med tiden innan det moderna samhället, där människorna har det tidigare förhållandet till sin omgivande miljö. Byalaget som beskrivs i boken har en huvudsaklig inriktning som påminner starkt om *Valborgs favns* ideologier.

Utemiljön

Utemiljöerna i Christiania upplevs under platsbesök mer som samlingsplatser; många bor i mindre hus och sysselsätter sig inom hantverk. I *Danmarksguiden* (u.å.) ges följande beskrivning av miljön:

Christianiterna bor i allt från gamla kaserner, järnvägsvagnar, husvagnar och rena ruckel till kreativa skapelser som inte liknar något man tidigare sett. Här och var byggs nya små hus i modern arkitektonisk stil. Alla byggnader ägs kollektivt och hyrs ut. Här kan ingen göra några fastighetsklipp.

Gentrifikation

Så som redan beskrivits är Christiania, genom sitt sociala utanförskap, en motsats till den gentrifiering som andra samhällen genomgår. Enligt e-post menar Eric Clark, professor i kulturgeografi vid Lunds universitet, att christianiternas gemensamma utövande av sin rätt till staden möjliggjort att fristaden lyckats undvika gentrifiering. Clark beskriver att Christiania startade som ett alternativ till, och en reaktion mot, krafterna som äger rum i kapitalistiska städer eller länder. Han menar att dessa stora krafter driver fram uteslutning och ”dispossession” (här översatt till fördrivning). Han tror att det för fristaden kommer att bli svårt att i framtiden undgå gentrifiering då marknadskrafter i viss mån släpps igenom. Han menar att de kommer från vad han kallar den danska statens ”normaliserings”-politik som genomförts i Danmark. Vidare berättar Clark att danska kommunen och staten investerat miljarder i byggd miljö kring fristaden, och att fristadens markvärden blivit starkt förhöjda i och med finanskapitalets stora efterfrågan på mark. Han beskriver: ”Finanskapital är en stark kraft som styr gärna såväl politik som media och allt rum den kan komma åt. Det återstår att se om christianiterna lyckas stå emot.”

Diskussion

Nedan följer punkter som sammanfattar och diskuterar Christianias karakteristika. Därefter diskuteras appliceringen av Stephensons *Cultural Values Model* på Christiania och hur en fristad som Christiania fungerar ur ett samhällsperspektiv.

Christianias karakteristika

Rubrikerna och diskussionen om Christianias karakteristika utgår från vad som under arbetet visat sig vara fristadens innebörd i dagsläget.

Bilfri stad, bilfria dagar

I övriga städer och stadsdelar, som i exempelvis Stockholm, har man infört trängselskatter, bilfria dagar och bilfria stadsdelar eller stadskärnor. I det avseendet är kanske Christiania en föregångare till ett miljövänligt alternativ och klimatan-

passning. Men idag kanske inte detta har lika stor betydelse med redan representerade etablerade miljönriktade partier.

Ytor för fria aktiviteter

Att inte planera aktiviteten på samtliga ytor lämnar utrymme och större möjlighet för användarna att utveckla platser för spontana möten, lekar och evenemang. Stora, öppna och fria ytor för individen att använda och forma utan krav gör att staden anpassas till människan, och inte tvärtom. Men samtidigt kan frihet eller spontanitet i utemiljön betraktas som ostrukturerat och kaotiskt.

Friheten

Friheten och bristen på statlig kontroll kan samtidigt innebära problem för vissa individer, alla kanske inte klarar av den frihet som Eberhard eftersträvar. Relationen mellan samhällsnivå och individnivå är nog mer komplex än den som han beskriver, i exempelvis Christiania. Alla kanske inte har möjlighet, resurser eller känner ansvar för att använda en sådan frihet på ett konstruktivt och långsiktigt sätt för sig själv som individ och för samhället.

Gemenskap i ett utanförskap

Studien visar att utanförskapet gentemot det övriga samhället skapar en lokal gemenskap. Det är denna gemenskap som kan vara källan till att fristaden består än idag och att de enskilda individerna tar ansvar för sig själva, varandra och sin närmiljö med fristadens egna normer och regler. De gemensamma värderingarna vad gäller ägandeformer och mål med området stärker och håller samman invånarna. Inom Christiania kan man se hur denna attityd har möjliggjort fristadens överlevnad, men applicering av självstyrande stadsdelar inom större städer eller områden kan även innebära problem som splittrar befintlig gemenskap eller till och med skapar konflikter mellan stadsdelar.

Fristaden – en protest mot samhället

Enligt studiens resultat är det fristadens struktur och frihet som gör att kriminella handlingar kan ske i fristaden av personer utifrån, medan majoriteten av christianiterna inte är inblandade i brotten som begås i fristaden. Det finns grunder för att starkt ifrågasätta om detta upplägg är sunt för samhället, då kriminalitet är en konsekvens som är svår att kontrollera i fristaden. Detta gör även att levnadsförhållanden och livsstilar kan vara problematiska och riskfyllda för till exempel barn och ungdomar som inte själva valt fristaden som levnadsmiljö.

Antimaterialistiskt

Att behålla och bevara områdets karaktär i dess ursprungliga form verkar vara högt värderat bland christianiterna och besökarna, men det finns delade meningar. Här sätts inte värde på utemiljöer med välskötta underhållna ytor på samma sätt som det generellt görs i samhället utanför. Precis som *polisen* berättar är det privata ägandet minimerat. Den antimaterialistiska synen som även beskrivits tidigare verkar inte bara prägla ägandet utan även omgivningarna, ett sorts kollektivt ansvar utan ägande.

Medborgarinflytande i planeringsprocesserna

I Christiania har det ständigt funnits engagemang för lokala frågor. Staden kan inte anpassas till alla, men det är viktigt i ett demokratiskt samhälle att alla röster får göra sig hörda. Inom vissa ramar fyller en fristad en viktig funktion där lika-

sinnade individer kan ha inflytande och skapar sina egna villkor. Så länge de är överens och det inte skadar dem själva eller någon annan kanske det är att föredra.

Globala samhällsproblem

Lika tydligt som man upplever christianiternas gemenskap upplever man även det sociala utanförskap som präglar boendet i en fristad. Det handlar om en oförmåga till anpassning som understryks av att christianiterna inte anpassat sig till det samhälle som generellt representerar det land som de bor i. Precis som andra storstäder växer även Köpenhamn. Ett alternativ för Christiania är att sälja marken och bygga bostäder till marknadspriser, där samhällets välanpassade individer och välordnade struktur skulle passa in. Den antimaterialistiska synen främjar ju till stora delar miljön och hållbar utveckling. Men moderna innovationer innefattas inte i fristadens teknologikutveckling där man återvinner och utvecklar befintliga material och produkter.

Gentrifikation

Under historiens gång har olika områden utvecklats enligt begreppet gentrifikation, som sätter en ny prägel på städerna runt om i världen inom ekonomi, politik och kultur. Städerna blir alltmer globaliserade, materialiserade och gentrifierade. Vad ser vi för skillnader i karakteristika mellan fristaden Christiania och gentrifierade områden?

Christianias kultur, värderingar och livsstil är en reaktion på den upprustning, pånyttfödelse och sociala standard som gentrifikation innebär. Christiania har under fyrtio år av existens lyckats bestå och inte utsatts för gentrifikation, trots de politiska maktskiften som ägt rum.

Att applicera Cultural Values Model på Christiania

Att applicera Stephenson's värdekategoriseringsmodell på Christiania för att få en helhetsbild av de värden som de boende uppfattar och beskriver har fungerat väl. Modellen har varit ett bra redskap i insamlingen och analysen av material från litteraturstudier, samtal och platsbesök. En svårighet i tillämpningen av modellen var att förstå hur Stephenson utfört sina intervjuer och hur hon gått tillväga med frågor och liknande för att få fram material som konkretiserar aspekterna. De individuella värdena av aspekterna i modellen var svåra att identifiera i samtalen eller att få ut genom litteraturstudier. I efterhand kan man se att mera djupgående samtal med fler personer kunnat bidra med individuella värden, såsom exempelvis minnen.

De två kategorier av människor som Stephenson skiljt på i sina studier – människor med disciplinära intressen och människor med stark anknytning till platsen – har inte åtskiljts i uppsatsen. Intressant var att dessa två kategorier faktiskt uttryckte liknande värden, till exempel gemenskapen, arrangemangen och att allt är samlat i en egen stadsdel. Polisen med expertkunskap från *andra sidan* är en representant med disciplinära intressen medan människorna som bodde, jobbade och levde i fristaden har en starkare anknytning till platsen.

Stephenson's forskning grundar sig på landskap på Nya Zeeland. I ett annat land, som Danmark, kan det tänkas att andra värden uttrycks och behöver läggas till som aspekter i kategorierna. Men under arbetet med denna uppsats, och dess avgränsning, har inga andra aspekter bedömts som nödvändiga. Däremot tyder

samtalen på att de tillfrågade personerna uttryckte en *relation till* existerande *Human systems* inom *Practices* och *Human-made structures* inom *Forms* såsom utemiljöns utformning och gemenskapen i fristaden, vilket innebär någonting annat än aspekternas praktiska och fysiska värden. Detta är därför värden som skulle kunna komplettera och anpassa modellen för en annan kultur.

Stephensons studie är huvudsakligen riktad mot en teoretisk förståelse för landskapet, snarare än mot planering av landskapet. Att använda och applicera modellen på ett landskap som karakteriseras som dynamiskt och komplext ger en bättre förståelse för landskapet och är ett bra verktyg för att kategorisera och värdera detta. Att applicera modellen vid planering gynnar snarare skydd av kulturella värden i landskapet, istället för skydd av natur och ekologiska värden. Modellen kan därför vara ett verktyg för att skapa, och utveckla, socialt och kulturellt hållbara landskap.

Om avgränsningen hade varit bredare och uppsatsen mera omfattande hade ytterligare två kategorier, *Practices* och *Forms*, kunnat utgöra en betydande del i undersökningen. Dessutom konstaterar Stephenson att dynamik och tidpunkt påverkar vilka värden personerna uttrycker och hur. Undersökningen i denna uppsats är mest fokuserad på det som har hänt i fristadens historia och hur det ser ut idag, men en framtidsaspekt hade varit ett intressant komplement.

Modellen och Stephensons studier lägger fokus på vad medborgarna värderar i sitt landskap. Detta resulterar i en helhetsbild av dessa värden, som sedan kan främja planering och utveckling av landskapet, med medborgarinflytande i planeringsprocesserna.

Christiania ur ett samhällsperspektiv

Christiania kan beskrivas som en motpol till det övriga samhället. Enligt min studie verkar fristaden fungera bra socialt, men en subkultur som denna fungerar inte lika väl i ett större sammanhang. Generellt är en integrerad stad med utrymme, acceptans och tolerans för alla grupper i samhället att föredra vid stadsplanering, istället för en fristad med sina egna regler och normer. Resultaten pekar på att det finns många positiva värden med fristaden, som med fördel kan appliceras på, eller inspirera, övriga samhällen. Exempel på dessa är gemensam vi-känsla för närområdet, som innebär ett ansvarstagande för sin utemiljö och för varandra. Men å andra sidan tror jag att vilken samhällsstruktur man än försöker skapa – fristad eller integrerad stad – finns det alltid individer som inte passar in och hamnar utanför samhällssystemet.

Referenser

- Danmarksguiden* (u.å.). Christiania. Tillgänglig: <http://www.danmarkguiden.se/christiania.php> [2013-10-09]
- Eberhard, David (2007). *I trygghetsnarkomanernas land, Sverige och det nationella paniksyndromet*. [Ny utg.] Stockholm: Månocket.
- Frank, Gun (red.) (2005). *Spelet om staden*. Stockholm: Formas.
- Fristaden Christiania fyller 40 år (2011). *Svenska Dagbladet*, 25 september. Tillgänglig: http://www.svd.se/nyheter/utrikes/fristaden-christiania-fyller-40-ar_6499308.svd [2013-06-02]
- Historien om Christiania* (2012). [Radioprogram] Sveriges Radio, P3. 8 juli. Tillgänglig: <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/:44652?programid=2519> [2013-08-02]
- Jensen, Albert (2004). *Guiden - en guide til Christiania 2004*. Tillgänglig: www.leksikon.org/print.php?n=469 [2013-06-02]
- Nationalencyklopedin* (u.å.). *Gentrifiering*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/gentrifiering> [2012-06-06]
- Nationalencyklopedin* (u.å.). *Samhälle*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/samh%C3%A4lle> [2012-06-06]
- Nationalencyklopedin* (u.å.). *Socialism*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/socialism> [2012-06-06]
- Nationalencyklopedin* (u.å.). *Struktur*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/struktur> [2013-10-09]
- Nationalencyklopedin* (u.å.). *System*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/system/> [2013-10-09]
- RAÄ (2012-06-14). Europeiska landskapskonventionens definition av landskap. Tillgänglig: <http://www.raa.se/om-riksantikvarieambetet/vart-internationella-arbete/euoparadet/europeiska-landskapskonventionen/> [2014-01-17]
- Sadolin, Anne-Suzette (red.) (1977). *Christiania, ett samhälle i storstaden*. Stockholm: Forum.
- Stahre, Ulf (1999). *Den alternativa staden: Stockholms stadsomvandling och byalagsrörelsen*. Diss. Göteborg: Univ.
- Stephenson, Janet (2007). *The Cultural Values Model: An integrated approach to values in landscapes*. *Landscape and Urban Planning* 84: 127-139.
- Thörn, Håkan, Wasshede, Cathrin & Nilson, Tomas (red.) (2011). *Space for Urban Alternatives? Christiania 1971-2011*. Möklinta: Gidlunds förlag. Tillgänglig: <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/26558> [2012-06-07]